

ДО ПИТАНЬ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Картина сучасного світу представлена сьогодні як інтеграційна цілісність, багатомірна, динамічна, метафорична за способом відображення зв'язків між людиною та світом. Безсумнівно, ставлення людини до світу містить не тільки раціонально-логічний, але й емоційно-ціннісний складник. Як свідчить життєва практика останніх років, одним із найбільш продуктивних шляхів осмислення просторово-часових та сутнісних вимірів життя є гуманітарна освіта, звернена, насамперед, до духовних можливостей людини, її морально-етичного та художньо-естетичного розвитку. На наше переконання, саме гуманітарна освіта створює найбільш сприятливі умови для інтеграційних зв'язків в освіті.

Зазначимо, що освіта відкриває широкі можливості кожній людині для досягнення найвищих вершин особистісного розвитку, успішної життєвої самореалізації та саморозвитку. Оскільки гуманітарні знання спрямовані на обґрунтування, трактовку та інтерпретацію буття, саме тому вони постають як ціннісно суттєве засвоєння та відтворення людського буття. Отже, актуальним та значущим для гуманітарної освіти є трактування сенсу людського буття та розуміння його багатомірності, що найбільш успішним є саме в інтеграційній площині життя людини.

Гуманітарна освіта формує ставлення людини до свого життя як найвищої цінності й до життя іншої людини як до зустрічі, події. Гуманітарна освіта спрямована на гідність інтелекту та моралі, збереження цілісності та гармонії внутрішнього світу людини. Саме гуманітарна освіта є одним із найважливіших засобів долучення людини до духовних та загальнолюдських цінностей.

Усвідомлюючи, що життя – безперервна причетність людини до навколишнього світу, зауважимо, що поза ним воно не може мислитися. Його здійснення можливе лише завдяки такій причетності, як множині певних зв'язків. Саме тому часто говорять про життєву гармонію, яка визначає різнобічний розвиток суб'єкта завдяки пізнанню, переживанню ним світу та орієнтації щодо поведінки й діяльності в ньому [2, с.16].

Поділяємо думку відомого вченого, академіка НАПН України І. Беха про те, що комунікація людини зі світом у часовому діапазоні звичайно осмислюється в категоріях «сучасне» й «майбутнє». Життя людини, з одного боку, спрямоване на задоволення потреб у самозбереженні й самозабезпеченні. Вона може повністю розчинитися в турботах про ці насущні проблеми, а отже, обмежити власне життя лише сучасним. Саме для вдоволення згаданих спонукань, тобто для власної користі, людина все більше підпорядковує світ. Утилітарно спрямоване підкорення людиною довкілля призводить до того, що базовий зміст її життя зводиться загалом до вимог індивідуальної самореалізації. При цьому вибір людиною певного роду занять ґрунтується лише на певному переживанні. З іншого боку, природа людини, як свідомої особистості, змушує її не обмежуватися сучасним, а й замислюватися над власним майбутнім крізь призму більш чи менш віддалених ідеалів, цілей та суспільно значущих планів щодо життєвого шляху [Там само, с.16 – 17].

У сучасному непростому, суперечливому соціумі до загальнолюдських цінностей належать: здоров'я, цікава робота, щасливе сімейне життя, матеріально забезпечене життя, наявність гарних та вірних друзів, творчість, любов, пізнання, упевненість у собі, активна життєдіяльність, громадське визнання, свобода як незалежність у вчинках та діях, самотійність як незалежність у вчинках та судженнях, життєва мудрість, краса природи та мистецтва тощо.

Звісно, кожен вибудовує свою ієрархію цінностей самотійно, і важливо, щоб головним принципом ставлення до інших людей була саме толерантність, яка інтегрує ряд особистісних рис успішної й порядної людини.

Безсумнівно, сучасна гуманітарна освіта об'єднує людей, вона є толерантною за своїм потенціалом, долає спеціалізацію, яка нерідко роз'єднує всіх. До цінностей гуманітарної освіти цілком закономірно ми можемо віднести толерантність, здатність людини розуміти та цінувати культури різних народів та епох, уміло користуватися словом для розуміння, взаємодії та співробітництва.

Багаторічна освітня практика доводить, що гуманітарна освіта, в основі якої лежить любов до слова, розвиває в людині любов до пізнання, створює умови для формування толерантності як інтеграційної якості успішної особистості.

У психології толерантність (лат. *tolerantia* – «терпіння») – це терпіння до когось чи чого-небудь. Це установка на ліберальне, поважне ставлення й прийняття (розуміння) поведінки, переконань, національних та інших традицій і цінностей інших людей, що відрізняються від власних. Толерантність попереджує конфлікти й установлює взаєморозуміння між людьми [8].

Виділяють кілька видів толерантності, наприклад, комунікативна толерантність – це характеристика ставлення особистості до людей, що показує ступінь витривалості нею неприємних або неприйнятних, на її думку, психічних станів, якостей і вчинків партнерів у взаємодії.

Цікавою є думка В. Бойка, який називає такі види комунікативної толерантності:

- ситуативна комунікативна толерантність: виявляється у ставленні певної особистості до конкретної людини; низький рівень цієї толерантності виявляється у висловах, як-от: «Терпіти не можу цієї людини», «Він мене дратує», «Мені в ньому все не подобається» тощо;
- типологічна комунікативна толерантність: розкривається у відносинах відповідного типу особистості або відповідної групи людей (представників відповідної раси, національності);
- професійна комунікативна толерантність: виявляється в процесі створення професійної діяльності (терпіння доктора або лікаря до примусів хворих, у працівників сфери обслуговування – до клієнтів і т. д.);
- загальна комунікативна толерантність: це тенденція ставлення до людей загалом, зумовлена властивостями характеру, певними принципами, рівнем психічного здоров'я; загальна комунікативна толерантність впливає на інші види комунікативної толерантності, які розглянуті вище [7].

Аналізуючи освітню практику за останні 10 – 20 років, дозволимо собі стверджувати, що головним у сучасній гуманітарній освіті є цінність, яка побудована на людських відносинах як безперервний зв'язок поколінь, як збереження класичних культурних значень та створення нових, сучасних. Заува-

жимо, цінності не передаються таким шляхом, як знання. Шлях засвоєння цінностей перебуває в площині емоційного досвіду, пам'яті серця тощо, адже повнота переживань кожного моменту життя, здатність задовольнятися ним відкривають людині багатогранність зв'язків зі світом, розвивають бажання міркувати про сенс життя як про найвищу цінність, що, безперечно, найбільш вдало проходить саме в інтеграційній взаємодії, зокрема у вищій школі.

Мета гуманітарної освіти передбачає спрямованість перспектив педагогічної спільноти – створити умови для становлення творчого, морального, рефлексивного ставлення студента до власного життя, своєї освіти, свого професійно-особистісного становлення.

У процесі навчання, спілкування, самопізнання вибудовується уявлення студента про значення своєї освіти. І, звісно, саме в процесі спілкування педагога та студента, у спілкуванні студентів з культурою відбувається народження цінностей та значення гуманітарної освіти. Вступаючи в діалог, кожна людина не тільки формує свої цінності, своє «я», але й через ставлення до себе інших людей пізнає в собі людину.

В історико-педагогічному контексті вищої педагогічної освіти XXI ст. діяльність педагогів, учених та їхня орієнтація на діалоговий стиль викладання розглядають як педагогічний факт та об'єкт сучасного науково-теоретичного осмислення.

Зауважимо, духовний досвід, основні моральні аспекти навчання та виховання найбільш ефективно передаються не в словах, не в поняттях, не в повчаннях, а насамперед у способі поведінки, практиці, діях, які дозволяють займати активну позицію в будь-якому соціумі та, відповідно, бути корисними.

У сучасній освітній практиці діалогова позиція педагога, вихователя, наставника, їхня активна діяльність саме в інтеграційній площині стають необхідною умовою успішного професійного становлення майбутнього фахівця та є предметом особливої педагогічної уваги.

Дослідження М. Бахтіна, В. Біблера, С. Бєлової, М. Бубера, Г. Буша, В. Горшкової, М. Кагана, М. Кларіна, І. Колеснікової, О. Казакової, Л. Лузиної, А. Тряпціної дали можливість побачити й виділити в процесі аналізу деякі тенденції вивчення проблеми діалогу в освіті й розглянути діалог як спосіб становлення толерантності.

Перша тенденція: підвищення інтересу суспільства, філософії, науки до людини привело до актуалізації інтересу до діалогу, адже підвищення інтересу до людини як до суб'єкта пізнання й діяльності викликає стремління до усвідомленого пізнання діалогу, володіння пояснювальною й передбаченою силою.

Друга тенденція: інтеграційні процеси в освіті значно розширили термінологічний смисл поняття «діалог», який дав назву діалоговому стилю навчання й увійшов до текстів педагогічних досліджень. У контексті філософії діалог – це специфічний спосіб реалізації сутності людини, усезагальне визначення гуманітарного спрямування, неподільного його початку; унікальний усеосяжний спосіб існування культури й людини в культурі, ситуація пошуку та смислу цінностей.

З позиції педагогічної науки, діалог – це обмін інформацією між учасниками процесу навчання, освітня технологія, спільна пошукова праця, спосіб роботи зі змістом навчального матеріалу, це термін самого змісту предмета навчання й самого влаштування душі, мови, думки людини. Зазначимо, що в

атмосфері діалогу виникає становлення людини, творіння цінностей її духовного життя. Таким чином, у проблематиці освіти діалог розглядають як мету, результат і зміст освіти, спосіб пізнання дійсності й дидактико-комунікативне середовище, що забезпечує рефлексію й самореалізацію людини.

Третя тенденція: потреба професійної й загальноосвітньої школи, гімназій та ліцеїв, інших сучасних форм навчання в діалогових формах навчання, діалоговому стилі викладання. Запровадження сучасних педагогічних технологій у сучасну освіту формує потребу в педагогіці, яка розглядає діалог як необхідний, переконливий та перспективний метод.

Четверта тенденція: інтеграційний підхід до вивчення діалогу зробив його «ключем», способом становлення толерантності як поваги та прийняття культур різних народів. Діалог «відкриває» пізнання життя «як участь у діалозі» зі світом, людьми, самим собою.

П'ята тенденція пов'язана з розумінням складного впливу на внутрішній світ людини, оскільки духовні цінності не можна передати шляхом пояснення, завчання та сурового контролю, зовнішнього цілепокладання. Вони формуються в житті усвідомленням життєтворчості, певним вчинком, співпереживанням, відповідальним ставленням до свого покликання, «рятівним недоволенням собою» (А. Ухтомський), «постійним зусиллям стати людиною» (М. Мамардашвілі).

Доцільним у вихованні успішної сучасної особистості, зокрема толерантності, у процесі підготовки фахівців у сучасних соціокультурних умовах може бути викладання варіативного курсу «Діалог в освіті як засіб становлення толерантності», який відкриває широкі можливості для застосування сучасних освітніх технологій на лекційних та практичних заняттях. Зауважимо, засвоєння студентами сучасних освітніх технологій дає можливість активно включити в освітній процес різні інтерактивні форми інтеграційної взаємодії студента та викладача.

Отже, деякі наші теоретичні та практичні напрацювання дають підстави стверджувати, що саме гуманітарна освіта, діалогова форма навчання, інтеграційні процеси в сучасному освітньому просторі, звернені до духовних можливостей людини, її естетичного й художньо-естетичного розвитку є одним із найпродуктивніших шляхів досягнення просторово-часових і сутнісних вимірів життя, основою формування успішної толерантної особистості.

Література

1. **Бахтин М. М.** Эстетика словесного творчества / М. М. Бахтин. – М., 1979.
2. **Бех І. Д.** Життя особистості у духовному діапазоні / І. Д. Бех // Рідна школа. – К. : Вид-во «Фелікс», 2009. – С. 7 – 17.
3. **Буш Г.** Диалогика и творчество / Г. Буш. – Рига, 1985.
4. **Галицких Е. О.** От сердца к сердцу: Мастерские ценностных ориентаций / Е. О. Галицких. – СПб., 2002. – С. 19, 29.
5. **Гершунский Б. С.** Философия образования в XXI веке / Б. С. Гершунский. – М., 1997.
6. **Кільова Г. О.** Використання новітніх технологій у системі навчання та виховання студентської молоді / Г. О. Кільова // Освіта Донбасу. – 2011. – № 6 (149). – С. 43 – 49.
7. **Мамардашвили М.** Этика мышления / М. Мамардашвили. – М., 2000.

8. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / за ред. д-ра пед. наук, проф. З. Н. Курленд. – К. : Знання, 2007.

9. Ухтомский А. А. Доминанта души / А. А. Ухтомский. – Рыбинск, 2000.

10. Учитель и ученик: Возможность диалога и понимания / под общ. ред. Л. И. Семиной. – М., 2002. – Т. 2.

11. Фромм Э. Гуманістичний психоаналіз / Э. Фромм. – СПб. : Питер, 2002. – 544 с.

* * *

Чернуха Н. М. До питань інтеграції в сучасній освіті

У статті проаналізовано сучасні підходи до інтеграції в освіті та формування толерантності в процесі підготовки фахівців. На практиці доведено, що діалогова позиція педагога стає необхідною умовою успішного професійного становлення майбутнього фахівця. Представлені напрацювання дають підстави стверджувати, що саме гуманітарна освіта, діалогова форма навчання, інтеграційні процеси у сучасному освітньому просторі звернені до духовних можливостей людини.

Ключові слова: комунікація, толерантність, гуманітарна освіта.

Чернуха Н. Н. К вопросам интеграции в современном образовании

В статье проанализированы современные подходы к интеграции в образовании и формирование толерантности в процессе подготовки специалистов. На практике доказано, что диалоговая позиция педагога становится необходимым условием успешного профессионального становления будущего специалиста. Представленные наработки дают основания утверждать, что именно гуманитарное образование, диалоговая форма обучения, интеграционные процессы в современном образовательном пространстве обращены к духовным возможностям человека.

Ключевые слова: коммуникация, толерантность, гуманитарное образование.

Chernukha N. M. Integration in Modern Education

The modern approaches to integration in education and forming tolerance in the process of training of specialists are analyzed in the article. As it was proved in practice, the dialogue between a teacher and a student is a necessary condition for successful realization of the prospective specialist. The obtained results give reason to state that there are humanitarian education, dialogical method of teaching and integration processes in modern education which address the spiritual capacities of human.

Key words: communication, tolerance, humanitarian education.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.